

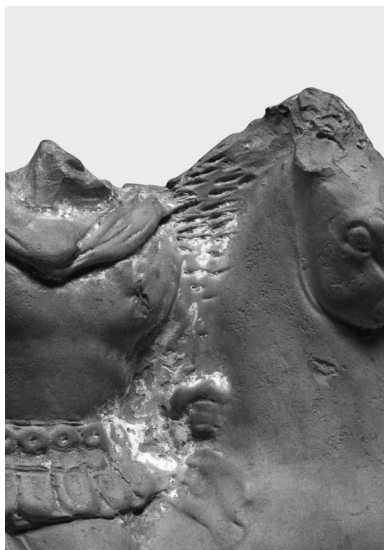
Hagyományteremtő szándékkal indította útjára 2003 telén a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteménye „Az évszak műtár-gya” kamarakiállítás-sorozatát. A sorozat fő célja, hogy rendszeresen a közönség elé tárja a Gyűjteményben folyó munka eredményeit: egy-egy újonnan megszer-zett, illetve restaurált művet, vagy olyanokat, amelyekről új és be-mutatásra érdemes tudományos eredmények születtek.

Vadkanvadászat

Az agyagművesség kialakulása óta mindig készítettek részben vagy egészben alakos mintázású edényeket akár kultikus, akár – ritkábban – egyszerűen díszítő rendeltetéssel. Csoportos jeleneteket formázó terrakotta vázák a görög művészetben a Kr. e. 5. században jelentek meg athéni műhelyekben, majd a festett díszítésű vázák minőségének és keresettségének hanyatlásával egy időben, az 5. század végétől egy évszázadon keresztül sorozatosan készültek elsősorban Athénban, kisebb mennyiségben az észak-görögországi Olynthosban, de szórványosan a kis-ázsiai Pergamontól az itáliai Paestrináig feltűnnek helyi készítésű példányaik.

Közéjük tartozik a Szépművészeti Múzeum vadkanra vadászó lovast ábrázoló vázája. Származásáról nem maradt fenn adat, de agyagszíne alapján biztosan nem Athénban, még kevésbé Olynthosban készült, stílusa alapján a Kr. e. 4. század utolsó negyede és a 3. század közepe közti időben. Domborműves főoldalát negatív formából mintázták, külön formából a vadkan alakját, amelyet utólag tettek a lovas alá. A váza hátsó oldala szokás szerint kidolgozatlan, kézzel lesimított felületéből középen az edényszájban végződő nyak emelkedett ki (formája mint a tárlóban mögötte kiállított vázáé). A hiányzó részeket: a lovas fejét és jobb karját, az edény kiöntőjét, a ló mellső lábait, farkát és száját, a vadkan fejét és a váza talapzatát külön formálták, és utólag ragasztották őket az edénytesthez, ezért könnyen letörték. A váza figurális része szokás szerint festve volt, de az érzékeny temperafestésből csak a fehér alapozás nyomai, valamint a ló sörényén a sárga, a lovas bal kezénél lilás szín kis foltjai maradtak meg. A sima hátsó oldal és az elveszett szájrész fekete mázzal volt fedve.

Az elveszett részek biztosan rekonstruálhatók, mert a vadászó lovas ábrázolásának a görög művészetben már a Kr. e. 5. században kialakult az a kánonja, amely olyan tartósan érvényes maradt, hogy egy Kr. u. 3. századi, ismeretlen szerzőjű (Oppianosnak tulajdonított) vadászati szakkönyv leírása pontosan megfelel a budapesti váza eredeti kompozíciójának: „a lovas vadász bal kezével tartsa a kantárt, amellyel a lovat irányítja; térdig érő tunicát viseljen, amelyet öv fog össze; nyakáról kétoldalt hátrafelé lebegjen a köpenye, hogy két kezét szabadon hagyja kemény tevékenységéhez”. Ezt csak azzal kell kiegészíteni, hogy a köpenyt nyakán csat fogja össze, felsőtestén bőrpáncélt és lábán vadászcsizmát visel. Arról a fennmaradt ábrázolások, többnyire kő domborművek sora tanúskodik, hogy arca szembenéző ifjúé volt, felemelt jobb kezében pedig vadászgerelyt tartott.

A vadászó lovas alakja a leggyakrabban a mai Bulgária területén és környékén, vagyis az ókori thrákok népének lakóhelyén talált kisebb-nagyobb méretű domborműveken jelenik meg. A konvencionálisan „thrák lovasisten”-ként említett ábrázolásnak több ezer, túlnyomórészt a Kr. u. 2–3. században készült példánya került elő fogadalmi és sírtáblákon; az utóbbiak egyike a tárlóban látható, alatta a halott és a sírtáblát állító apja nevét tartalmazó görög felirattal. A fogadalmi táblák nagy részén különböző görög és thrák istennevek vagy egyszerűen a „héros” szó olvasható, nyilvánvalóan a halottat vadászó lovasként hērōizáló görög ábrázolások nyomán, a „lovas héros” helyét a thrák vallásban azonban eddig nem sikerült pontosan megállapítani.

A vadkanra vadászó ifjú ikonográfiai típusának mindenesetre több értelmezése lehetséges. Lehet az isten- és héros-világ egy alakjának ábrázolása, vagy adott társadalmi környezetben az arisztokratikus embereszmény megjelenítése. A plasztikus váza és a kiállított relief esetében azonban alighanem másra kell gondolni. Egy közel száz évvel ezelőtt megjelent klasszikus munka, A. van Gennep könyve tárgyalta először rendszeresen azokat a rítusokat, szokásokat, amelyek az emberi élet egyik formájából a másikba való átmenetet, mint a születést, felnőtté válást, házasságot vagy halált és a különböző misztériumvallások vagy profán utódaik beavatási szertartásait kísérik. Az átmenetnek ezek a rítusai egy közösségből való kilépést kü-

lönítenek el egy már megváltozott léthelyzetbe való belépéstől; fő jellegzetességük a marginalizálódás, a közösségen átmenetileg kívül kerülés, amelyet általában különböző próbatételek kísérnek. (Jól ismert példájuk Mozart *Varázsfuvolója*.) Ókori írott forrásokból tudjuk, hogy ezek közé tartozott a vadászat is, Észak-Görögország erdős vidékein elsősorban a vadkanvadászat. Ortega jellemzi úgy a vadászatot, mint amelynek során „megszabadulunk jelenlegi személyiségünkől”. Egy görög anekdotagyűjtemény tartotta fenn azt a szokást, hogy a makedón előkelők lakomáin csak az vehetett a keletről átvett szokás szerint fekvő részt, aki már ölt háló nélkül, vagyis mintegy a vaddal vívott személyes párviadalban vadkant: a vadkanvadászat itt nyilvánvalóan az ifjakéból a harcra edzett felnőttek közösségébe való átlépés jelképe és feltétele.

A kiállított figurális edény lékythos volt, amely szokásos formájában a halottat kísérte utolsó útjára. Ez lehetett a rendeltetése az átmenet rítusának, a vadkanvadászatnak az ábrázolásával a budapesti vázának is, amely a témának egyedülálló megjelenítése plasztikus edényen, és ikonográfiáját tekintve nyilvánvalóan elődje a fél évezreddel későbbi domborműveknek. Érdemes megfigyelni a galopp ábrázolásának eltérését a két kiállított tárgyon: a vázán a ló behajlított hátsó lábaival az ún. rövid galoppnak a Parthenón-fríz óta jól ismert görög típusát képviseli, a thrák dombormű ló-alakja kinyújtott hátsó lábaival a keleti típusú ún. nyújtott galoppot. Ez alátámaszthatja azt az egyébként is valószínű feltevést, hogy a budapesti lékythos görög műhelyben készült, az ábrázolás tárgya alapján alighanem a görög világ északi térségében. Az értelmezést azonban a galoppnak ez az eltérő motívuma nem érinti.

Az ábrázolás a későbbi thrákiai sírtáblán is annak a szimbóluma, hogy az ifjú, akinek emlékét őrzi, egy létformából egy másikba, az élők közösségéből a holtak számosabb közösségébe lépett át.

Szilágyi János György

Az évszak műtárgya – 2008 tavasz
Szépművészeti Múzeum
Reneszánsz Csarnok

2008. február 25. – 2008. június 4.

A fényképeket Mátyus László készítette